

УДК 378.016:378.4(477.63)НТУ
Дніпровська політехніка
DOI 10.31392/NPU-VOU.2021.1(80).03

ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС ДНІПРОВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ

© Півняк Г., Первий Г., Ігнат'єва С., 2021

Геннадій ПІВНЯК

академік НАН України, доктор технічних наук, професор, ректор НТУ «Дніпровська політехніка»

Геннадій ПЕРВИЙ

професор, завідувач кафедри історії та політичної теорії НТУ «Дніпровська політехніка»

Світлана ІГНАТЬЄВА

професор, завідувач кафедри філології та мовної комунікації НТУ «Дніпровська політехніка»

Ключові слова: гуманітарний дискурс, гуманізація, гуманітаризація освіти, педагогічна парадигма, ментальне здоров'я, інтелектуальна особистість, антропоцентричність, комунікативні компетентності.

У контексті процесів сучасного державотворення вказано на важливість гуманізації та гуманітаризації навчального процесу, простежено розвиток гуманітарної освіти у технічному університеті, проаналізовано стан виховної роботи для забезпечення інтелектуальної, інформованої, інноваційної, самоідентифікованої особистості, інтегрованої в суспільство. Визначено нові вектори власної візії гуманітарного розвитку в технічному університеті.

людська цивілізація на сучасному етапі переживає процеси глобалізації, які проявляються у різкому збільшенні економічних, технічних та соціальних можливостей.

Глобалізація створила новий вимір матеріального і духовного життя. Людина бачить перед собою приголомшливі здобутки людського розуму: новітні технології, вищий рівень забезпечення біологічних потреб людини, вибуховий характер накопичення соціально важливої інформації. Але з іншого боку, технічний прогрес і культурницькі трансформації ставлять перед суспільством складні виклики, які потребують нагального вирішення задля збереження людської популяції. Серед них: екологічна криза, загроза глобальної війни, соціальна нерівність та багато інших.

Людство завжди зустрічалося із ситуацією Виклику, що ставила під загрозу зникнення цілі популяції населення, особливо в умовах різкого коливання клімату. Схожі проблеми, загострені техногенним впливом на соціальне середовище, стоять перед суспільством і сьогодні.

Реальними загрозами для людства стали епідемії, особливо пандемія COVID-19. Населення світу і раніше переживало епі-

демії смертельних захворювань – віспи, чуми, тифу. Однак сучасна пандемія показала граничну вразливість сучасного глобального світу, у якому логістична революція призвела до блискавичного розповсюдження вірусу по всьому світу і недостатність ефективних ресурсів і засобів протистояння пандемії.

Науково-технічна революція XX–XXI століть, особливо останнього часу, або 3-тя та 4-та хвили призвели до небаченого розвитку технологій: комунікаційних, інформаційних, виробничих тощо. Глобальні масштаби технічного прогресу супроводжуються утвердженням стандартів виробництва та споживання. Автоматизація і роботизація виробництва здатні зараз забезпечити людство всім необхідним для біологічного існування. Однак технічний прогрес створює перед сучасним суспільством свої виклики та загрози. У діаді «людина-техніка» людина стає заручником машини. Автоматизація виробництва скорочує потребу в робітниках, що породжує масове безробіття. Новітні технології роблять непотрібними цілі галузі виробництва, зникає суспільна потреба у відповідних професіях. Працівник перетворюється на обслуговуючий персонал машини, потрапляє в рабську залежність.

Перед суспільством виникає нагальна потреба забезпечити для людини легальні засоби існування, відповідним чином здійснюється перерозподіл людських ресурсів зі сфери виробництва у сферу обслуговування, сервісу, тобто переходу в іншу соціальну діяду «людина-людина».

Бурхливий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій відкрив людині світ. Інформація, яку раніше можна було здобути, витративши значні зусилля, зараз знаходиться у вільному доступі. Але, з іншого боку, віртуальне спілкування все більше витісняє особистісні комунікації, людина втрачає навички живого спілкування. Останнім часом психологи стали спостерігати новий вид психічного захворювання – інтернет-залежність, коли соціальні мережі перетворюються на засіб, тожожний наркотичному.

Свідоме і напівсвідоме відчуття тиску загроз і викликів людства поколіннями молодих людей, що виростили в умовах інформаційної революції, породили нові типи соціальних явищ – Мілієнали, «Діти індиго» та інші. Самобутнє покоління вимагає нових підходів до виховання, соціалізації, формування активної громадянської позиції.

Глобальні виклики, що стоять перед людством, своєю чергою створюють і нові можливості їх подолання. Кожна загроза містить у собі інструменти та ресурси щодо її подолання. Потрібен лише системний підхід до їх обліку та застосування. Але існує й універсальний інструмент, придатний для подолання більшості проблем сучасної цивілізації, – освіта. Університет ще з давніх часів був не лише каналом передачі інформації від учителя до учня, а й осередком накопичення соціального досвіду, прикладом ефективної соціалізації людини, забезпечення її подальшого кар'єрного зростання і самовдосконалення.

Особливістю нинішнього етапу розвитку сучасної цивілізації є зміна типу культури в рамках процесу глобалізації. Іде боротьба за укорінення глибинного і широкого підходу до поняття і змісту освіти: не тільки і не стільки як до процесу передачі знань і навичок, а як до усвідомлення людиною себе і суспільства, перетворення внутрішнього світу людей і соціальної дійсності на основі духовного самотворення кожного члена суспільства.

Подолання споживацького підходу до навколишнього середовища, соціального оточення здатна здійснити лише людина, наповнена вищим духовним змістом, свідомим ставленням до природного та соціального середовища. Лише такий критерій має бути закладений у сучасне розуміння якості освіти, її ролі в суспільстві як провідного інституту формування та поширення соціального досвіду. У сучасному розумінні освіта осмислюється як відкритий, творчий інститут людини у всіх сферах її життєдіяльності. Водночас формування особистості в процесі соціалізації кожного ін-

дивіда логічно пов'язується з гуманістичними основами культури, гуманітарного знання, асимільованих в освіті, насамперед у вищій освіті.

Людина використовує свій творчий потенціал лише у творчому середовищі, збагаченому атмосферою загальнолюдського соціально-культурного досвіду. У такому середовищі формується повага до загальнолюдських матеріальних і духовних цінностей, уміння поважати особистість, здатну адекватно сприймати і творчо збагачувати соціальне середовище. За визначенням французького філософа Режіса Дебре, освічена молодь становить «інтелектуальне тіло країни», «душу цивілізації» [1, с. 57].

Конституція України [2], Державна програма «"Освіта" (Україна ХХІ століття)» [3], Закон України «Про освіту» [4], Закон України «Про вищу освіту» [5; 6], Національна доктрина розвитку освіти [7] окреслюють необхідність створення умов для формування й самореалізації учасників навчального процесу. У цих державних документах передбачене докорінне реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад, а також подолання монопольного становища держави в освітній сфері.

Нагальна тема для роздумів освітян – впровадження та розвиток гуманізації та гуманітаризації технічної освіти. С. Гончаренко визначає гуманітаризацію освіти як переорієнтацію її з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу й насамперед – світу культури, світу людини, на формування в молоді гуманітарного й системного мислення; як систему заходів, спрямованих на пріоритетний розвиток загальнокультурних компонентів у змісті, формах і методах навчання і, отже, на формування особистісної зрілості, розвиток творчих здібностей [8, с. 77].

У межах окреслених освітніх пріоритетів відбувається осмислення важливої ролі культури критичного гуманітарного мислення як методологічного виклику сьогодення, визначення духовно-інтелектуаль-

ного стану особистості студента і викладача закладу вищої освіти.

За роки незалежності України в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» сформувалася системна модель гуманітарної освіти та особистісного розвитку студентів, адаптована до сучасних умов суспільного процесу, яка враховує основні тенденції реформування вищої школи, специфіку технічного вишу. Гуманітарна складова посідає важливе місце в системі освітньої та наукової діяльності Дніпровської політехніки, оскільки все більшої актуальності та життєвої необхідності набуває завдання гармонійного та всебічного розвитку особистості студентів – їхніх творчих можливостей, соціально-психологічної готовності до подальшого самостійного життя, виховання в дусі патріотизму, демократії та толерантності, високої культури поведінки та моральних якостей.

Усьому цьому в університеті сприяє створена розгалужена мережа мовних, естетичних, пізнавально-культурних центрів, просторів для комунікацій, новітніх бібліотечних відділів, спортивних майданчиків, лабораторій. Детальний аналіз освітньо-професійних програм уможливив простежити тенденцію до скорочення навчальних компонентів гуманітарного спрямування. Однак варто наголосити на тому, що гуманітарний цикл освітніх програм неодмінно має бути розширеним і включеним до фахових і нормативних дисциплін.

Провідна роль у розробці методологічних засад нової гуманістичної парадигми освіти належить гуманітарним дисциплінам. Загальнолюдські цінності й, передусім, необхідність гуманізації всіх сфер діяльності людини, насамперед навчальної – наскрізна теза сучасної освіти. Необхідність переосмислення способів реалізації соціального замовлення зумовлена відповідною ієрархічною структурою знань освітніх компонентів: зміною акцентів щодо визначення провідних напрямів навчально-виховного процесу вищої школи, оновлення форм роботи в режимі онлайн, упровадження інтерактивних методик, ро-

бота на дистанційних платформах, зокрема, zoom, teams, moodle, вироблення нових ціннісних орієнтирів.

Сучасна молодь виступає активним та повноправним партнером адміністрації університету в освітньому процесі. Захист прав та інтересів студентів забезпечує студентське самоврядування, ефективно діє студентська профспілка. Плідна співпраця студентського самоврядування зі студентами Фрайберзької гірничої академії та Вроцлавської політехніки сприяє поширенню передового європейського досвіду.

Індивідуальну траєкторію розвитку студента – майбутнього фахівця – забезпечують навчальні компоненти за вільним вибором. У сучасній моделі якості вищої освіти закладено опанування студентами так званих soft skills, які передбачають формування комунікативних компетентностей, розуміння значення освіти протягом життя. Ці ціннісні складники підготовки сучасного фахівця уже впроваджені в навчально-освітній процес Дніпровської політехніки. Широкий спектр дисциплін за вільним вибором студента надає можливість сучасній молодій людині розвинути свої навички та вміння спілкування, опанувати основи корпоративної етики, отримати знання з філософії, культурології, історії, політичної науки тощо.

Парадигма сучасної освіти в Дніпровській політехніці охоплює гуманоцентричний, особистісно-орієнтований підхід до опанування новими знаннями, інноваційними технологіями, практичними навичками та вміннями.

Професорсько-викладацький склад підтримує стратегію розвитку університету, спрямовану на розширення гуманітарної сфери в технічному виші. Тому університетом було розроблено Концепцію гуманітаризації вищої технічної освіти. Концепція пройшла успішну апробацію завдяки згуртованому колективу однодумців завідувачів гуманітарними кафедрами та адміністрацією університету, а щонайважливіше – підтримана студентами різних напря-

мів підготовки. Положення Концепції передбачає органічне поєднання фахової професійної підготовки з високим інтелектом та розвиненим світосприйняттям.

Особливої уваги потребує визначення ролі загальнолюдських європейських цінностей у контексті тлумачення гуманітаризації освіти. До царини ціннісної проблематики належать напрацювання провідних науковців Дніпровської політехніки, які визначають гуманістичні комунікативні орієнтири. Раціональним і продуктивним напрямом розвитку університету є поступова інтеграція гуманізації і гуманітаризації з академічними і університетськими секторами науки. Виняткове значення має створення і функціонування навчально-наукового Інституту гуманітарних і соціальних наук, Інституту гуманітарних проблем імені П.Т. Тронька, Центру культури української мови імені Олесь Гончара, 15 мовних центрів, етнографічної лабораторії, Центру естетичного розвитку. Ці структурні підрозділи мають вагомий потенціал для формування науково-освітнього та виховного процесу в Придніпров'ї та Україні. Створені коворкінг-центри інновацій дають можливість готувати висококваліфікованих фахівців у сфері інформаційних технологій, взаємодіяти в напрямі соціально-орієнтованих корисних ідей, реалізувати молодіжні ініціативи. Набуває нового розвитку волонтерський рух студентської молоді університету, удосконалюються його форми та методи.

Усебічно розвинена особистість ніколи не дозволить собі бути руйнівником установлених традицій, звичаїв, по-хижацьки використовувати й плондрувати довкілля, знищувати красу й пам'ятки культури і мистецтва. Олесь Гончар стверджував: «Духовність творить людину»[9, с. 286]. Лише той, хто наповнений вищим духовним змістом, моральними цінностями, свідомим ставленням до навколишнього світу, здатен творити майбутнє держави. Практична реалізація гуманітарної ідеї втілюється у створеному першому в Україні Центрі культури української мови, який

носить ім'я Героя України, совісті української нації, письменника-класика, нашого земляка Олеса Гончара. Він завжди обстоював патріотичне та духовне виховання молоді. Саме в Центрі формується і розвивається гуманітарна свідомість молоді людини, яка в майбутньому стане основою нового суспільного мислення, зміцнить національну культуру, духовність та ментальне здоров'я нації.

Велике значення має національно-патріотичне виховання молоді. Національно самовизначена особистість здатна вступати в продуктивний діалог та співробітництво, водночас не втрачати індивідуальності, утримувати ціннісно-цільову позицію, досягати автономності в соціальній діяльності. Патріотичне виховання реалізується у постійній увазі університету до суспільно-політичних процесів. Робота письменниці, члена Національної спілки письменників України Лесі Степовички означена конкретним досягненням – упорядкуванням матеріалів історії життя студентів, випускників та співробітників університету – учасників бойових дій АТО та волонтерів у книзі «За Україну, за Дніпро. 2014–2019...» [10].

Виховний потенціал має бути закладений у сучасне розуміння якості освіти, її

ролі в суспільстві як провідного інституту формування та поширення життєвого досвіду. Провідні заклади вищої освіти країни є причетними до нової моделі освітнього простору, складають потужні гуманітарні підвалини навчального процесу, створюють передові технології формування соціально орієнтованого спеціаліста, налаштованого на вирішення складних завдань сьогодення.

Отже, когнітивний потенціал гуманітаризованої освіти полягає в осмисленні загальнолюдських цінностей, вихованні національно-свідомої особистості, розвитку критичного мислення, зміцненні ментального здоров'я, формуванні естетичних та патріотичних почуттів.

Розуміння важливості ролі держави, рідного краю, рідної мови для розвитку особистості необхідно формувати в студентів різних напрямів підготовки з перших днів навчання студента в університеті. Це є не тільки життєвою необхідністю, а й соціальною потребою та святим обов'язком кожного індивідуума.

Особистість студента за будь-яких умов буде пріоритетною. Саме університет зможе розвиватися, зміцнюючи вектор гуманізації і гуманітаризації вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Дебре Р.** Інтелектуальна влада у Франції / пер. з фр. В. Артюха. Київ: Дух і літера, 2008. 308 с.
2. Конституція України. Київ: Право, 1996. 54 с.
3. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) // Освіта. Грудень. № 44, 45, 46.
4. Закон України «Про освіту» // Верховна Рада України. Законодавство України про освіту: збірник законів за станом на 10 березня 2002 р. Київ: Парламентське вид-во, 2002.
5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Проект // Шкільний світ. 2001. Липень. 16 с.
8. **Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник. Кив: Либідь, 1997. 376 с.
9. **Гончар О. Т.** Щоденники: у 3 т. Т. 2 (1968–1983) / упоряд. В. Д. Гончар. Київ: Веселка, 2003. С. 286.

REFERENCES

1. **Debre, R.** (2008). *Intelektual'na vlada u Frantsiyi* / per. z fr. V. Artyukha [Intellectual power in France / trans. with fr. V. Artyukha]. Kyiv: Dukh i litera. (in Ukrainian)
2. *Konstytutsiya Ukrainy 1996* [The Constitution of Ukraine 1996]. Kyiv: Pravo. (in Ukrainian)
3. *Derzhavna natsional'na prohrama "Osvita" (Ukrayina XXI stolittya)* [State National Program "Education" (Ukraine of the XXI century)] // *Osvita. hruden*. Education. December. № 45, 46. (in Ukrainian)
4. *Zakon Ukrainy „Pro osvitu” 2002* [Law of Ukraine "On Education" 2002]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy pro osvitu: zbirnyk zakoniv za stanom na 10 bereznya 2002 r.* – The Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine on education: a collection. laws as of March 10, 2002. Kyiv: Parliamentary Publishing House. (in Ukrainian)
5. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu»*. [Law of Ukraine "On Higher Education"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (in Ukrainian)

10. **Степовичка Леся.** За Україну, за Дніпро. 2014–2019... Внесок НТУ «Дніпровська політехніка» в оборону держави під час війни на Сході України. Дніпро: НТУ «ДП», 2019. 200 с.

6. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (in Ukrainian)

7. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XXI. Proekt [National doctrine of education development of Ukraine in the XXI century. Project] Shkil'nyy svit. 2001. Lypen. – School world. 2001. July. (in Ukrainian)

8. **Honcharenko, S. U.** (1997). Ukrayinskyy pedahohichnyy slovnyk. [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian)

9. **Honchar O. T.** (2003). Shchodennyky: u 3 t. T. 2 (1968-1983) / uporyadnyk V.D. Honchar. [Diaries: in 3 vols. Vol. 2 (1968–1983) / compiler V.D. Gonchar] Kyiv: Veselka. (in Ukrainian)

10. **Stepovychka, Lesya.** (2019). Za Ukrainu, za Dnipro. 2014–2019... Vnesok NTU «Dniprovska politehnika» v oboronu derzhavy pid chas viyny na Skhodi Ukrainy [For Ukraine, for the Dnieper. 2014–2019... Contribution of NTU "Dnipro Polytechnic" in the defense of the state during the war in eastern Ukraine]. Dnipro: NTU «DP». (in Ukrainian)